

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата економічних наук, професора **Кривов'язюка Ігоря Володимировича** на дисертаційну роботу **Гури Світлани Миколаївни** на тему *«Інституціонально-економічні механізми регулювання розвитку авіаційного транспорту»*, подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Результати дослідження, представлені у поданій до захисту дисертації **Гури Світлани Миколаївни** *«Інституціонально-економічні механізми регулювання розвитку авіаційного транспорту»* є актуальними і присвячені розв'язанню важливих для авіаційної галузі економіки науково-теоретичних і практичних проблем.

1. Актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

Визначення напрямів та пріоритетів регулювання розвитку авіаційного транспорту є складним теоретичним та практичним питанням. Сучасний стан глобальної та національної економіки, цифровізація, виникнення нових форм промислової та сервісної кооперації, темпи інноваційного-технологічного зростання потребують докорінної зміни концепції державної політики щодо галузевого розвитку, переорієнтування її на цілі сталого розвитку, акцент на споживчій цінності та ефективності конкурентного механізму. Авіаційна галузь є високотехнологічною, комплексною, орієнтованою на глобальні ринки з тривалими промислово-інвестиційними циклами та демонструє сталі темпи зростання. Однак, її стан та внесок у національну економіку здебільшого залежить від ефективності функціонування державних інституцій та вдалих економічних механізмів регулювання потреб галузевих агентів та національної економіки загалом.

Особливої актуальності проблема інституціонально-економічного регулювання розвитку авіаційного транспорту набула після підписання Україною Угоди про інтеграцію до ЄС, так як авіатранспорт став невід'ємною частиною інтеграційного процесу, за допомогою якої відбувається переміщення людей та товарів між країнами. Авіаційна галузь нині є прибутковим сектором економіки і спрямована здебільшого на задоволення приватних інтересів фізичних або юридичних осіб. Тому, постає питання визначення мети та завдань впливу інституцій та господарських механізмів на авіаційну галузь. Винятково важливу роль відіграють саме державні інституції, а державне регулювання авіаційної галузі є найбільш оптимальною формою впливу держави на суспільні відносини шляхом встановлення загальнообов'язкових авіаційних правил поведінки для всіх учасників з метою задоволення публічних та приватних інтересів у цій сфері.

Ваша
08.12.2021

Дисертаційну роботу на тему «Інституціонально-економічні механізми регулювання розвитку авіаційного транспорту» виконано у відповідності з планом науково-дослідних робіт Національного авіаційного університету за держбюджетними темами: «Управління сталим розвитком інтеграційних процесів підприємств повітряного транспорту в міжнародному просторі» (номер державної реєстрації 0118U004287, 2018-2020 рр.), «Маркетингове забезпечення управління розвитком території в умовах євроінтеграційних процесів» (номер державної реєстрації 0119U103194, 2019-2021 рр.), «Розвиток теорії та методології інноваційного маркетингу на основі концепції холістичного маркетингу» (номер державної реєстрації 0119U103672, 2019-2021 рр.), у рамках яких автором розроблено міжгалузевий підхід до регулювання авіаційного транспорту, пропозиції по удосконаленню регіональних програм його розвитку, інноваційні механізми зміцнення міжнародної конкурентоспроможності авіаційного транспорту на основі інструментів маркетингу.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій

Результати дисертаційного дослідження Гури С.М. є науково-обґрунтованими і достовірними, оскільки отримані на основі використання сучасних підходів і методів, зокрема таких як системний підхід (для визначення категорії «механізми регулювання розвитку» галузей національного господарства); суб'єктно-об'єктний підхід (для формалізації керуючої і керованої системи на авіаційному транспорті); концептуальний підхід (для обґрунтування напрямів удосконалення інституціонально-економічних механізмів регулювання розвитку авіаційного транспорту); трендовий аналіз (для визначення інституціональних координат авіаційного транспорту); методи економічної діагностики (для визначення стану інституціонально-економічних механізмів регулювання розвитку авіаційного транспорту); методи системної економічної динаміки (для обґрунтування перспектив пасажирського і вантажного авіаційного транспорту в Україні); кореляційно-регресійний аналіз (для визначення закономірностей динаміки експорту-імпорту послуг авіаційного транспорту); методи формалізації (для моделювання типів державно-приватного партнерства); програмно-цільовий метод та інтегративний підхід (для розробки міжгалузевої авіаційної інноваційної стратегії) тощо. Автором опрацьовано значний масив статистичної інформації, наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених з обраної тематики, а також відповідних нормативно-правових актів. Висновки і пропозиції є логічними та впливають із результатів дослідження, розкривають його мету, містять елементи новизни, мають теоретичну та практичну цінність. Ключові наукові напрацювання належним чином апробовано на науково-практичних конференціях.

Дисертантом належним чином сформульовано мету дослідження, яка полягає в розробці теоретичних положень, методичних основ і практичних

рекомендацій щодо удосконалення інституціонально-економічних механізмів регулювання розвитку авіаційного транспорту. Об'єктом дослідження визначено процеси регулювання розвитку авіаційного транспорту.

Відповідно, предметом дослідження є теоретичні та методичні основи і практичні засади удосконалення інституціонально-економічних механізмів регулювання розвитку авіаційного транспорту.

Відтак, визначену мету дисертантом досягнуто, поставлені завдання виконано, а висновки дослідження є аргументованими.

3. Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій

У дисертації Гури С.М. здійснено теоретичне узагальнення й наведено нове вирішення науково-практичного завдання щодо удосконалення інституціонально-економічних механізмів регулювання розвитку авіаційного транспорту. Дисертаційна робота Гури С.М. складається з трьох розділів, кожний з яких характеризується певним внеском у розвиток теорії та практики національної економіки. Слід відмітити наступні основні положення дисертації.

У першому розділі (с. 24–70) досліджено теоретичні засади інституціонально-економічних механізмів регулювання розвитку авіаційного транспорту. Здобувачем використано системний підхід до визначення категорії «механізми регулювання розвитку» галузей національного господарства як сукупності методів, інструментів, заходів впливу уповноважених суб'єктів або ринкової влади на певну групу економічних відносин, їх кількісні і якісні зміни з метою досягнення визначених цільових орієнтирів або таргетів: реалізація соціальних завдань, підвищення ефективності і результативності, оптимізація, структурна перебудова, отримання синергетичного ефекту. Побудований механізм враховує тісний зворотний зв'язок між цілями регулювання національної економіки, як надбудови, та тенденціями її розвитку як базису. Автором ідентифіковано авіаційний транспорт як об'єкт регулювання розвитку галузей національного господарства та виділяє специфічні його ознаки, що пов'язані з наявністю особливостей регулювання державної авіації, цивільної авіації загального призначення, комерційної авіації, а також виникненням нових інститутів в умовах євроінтеграції України, серед яких найважливішим є спільний авіаційний простір.

Гурою С.М. обґрунтовано концепцію удосконалення інституціонально-економічних механізмів регулювання розвитку авіаційного транспорту на основі ієрархічного підходу за окремими рівнями: наднаціональним, загальнодержавним, регіональним. У дисертації показано, що глобальною стратегічною метою України є інтеграція до Європейського авіаційного ринку, формалізовано зміст транспортної компоненти Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, обґрунтовано напрями взаємодії з міжнародними організаціями, що здійснюють регулювання цивільної авіації. Визначено

основні напрямки удосконалення загальнодержавних інституціонально-економічних механізмів регулювання розвитку авіаційного транспорту. Сформовано основні цілі регіонального рівня щодо регулювання авіаційного транспорту: залучення авіаційних підприємств до вирішення проблем територіального соціально-економічного розвитку, раціоналізація регіональних пасажирських та вантажних авіаперевезень, модернізація і збільшення ділової активності регіональних аеропортів.

У другому розділі (с. 72–116) узагальнено практику регулювання розвитку авіаційного транспорту в системі національного господарства. За результатами діагностики стану інституціонально-економічних механізмів регулювання розвитку авіаційного транспорту на основі його інституціональних координат визначено переваги авіаційного транспорту над національною економікою загалом за ресурсовіддачею в розрізі великих і середніх підприємств. Важливим моментом є встановлення рівня конкурентоспроможності авіаційного транспорту за ресурсовіддачею порівняно з транспортом загалом, що дозволило уточнити супутні фактори впливу, зокрема такі як капіталомісткість операційних та інвестиційних процесів. Зроблені висновки щодо подальшого коригування ситуації на основі впровадження інноваційних технологій в сфері організації авіаперевезень сприятимуть зниженню поточних і капітальних витрат. Відзначимо, що обґрунтування здобувачем інституціональних механізмів регулювання розвитку авіаційного транспорту, представлених управлінням соціально-трудовами відносинами в галузі, впровадженням клієнт-орієнтованого підходу і перспективних технологій розвитку пасажирського авіаційного обслуговування, слугує основою посилення гарантій захисту прав споживачів, завдячуючи взаємодії з європейською та світовою транспортними системами. В роботі доведено, що удосконалення інституціонально-економічних механізмів розвитку вантажного авіаційного транспорту в Україні повинне передбачати впровадження інноваційних технологій, розширення форм його організації, покращення функціонування транспортних ланцюгів і здійснення мультимодальних перевезень, створення спеціальних економічних зон портового типу.

У третьому розділі (с. 121–172) надано науково-практичні рекомендації щодо удосконалення інституціонально-економічних механізмів регулювання розвитку авіаційного транспорту. Цілком слушно запропоновано синтез інноваційних, інтеграційно-правових, програмних, інвестиційно-інфраструктурних і маркетингових механізмів для зміцнення міжнародної конкурентоспроможності авіаційного транспорту України. Узагальнення європейської та американської практики державно-приватного партнерства в системі стратегічного регулювання розвитку авіаційного транспорту стало основою удосконалення інституціональної платформи української моделі державно-приватного партнерства. Достатньо обґрунтованим виступає інтегративний підхід до регулювання розвитку авіаційно-транспортної системи на основі взаємопроникнення діяльності підприємств авіабудування, пасажирського та вантажного авіаційного транспорту, аеропортів. Практичне

спрямування мають пропозиції з реалізації Міжгалузевої цільової програми «Авіаційна інноваційна стратегія: промисловість, транспорт, інфраструктура».

Основними здобутками Гури С.М. є наступні наукові положення та результати дослідження, які характеризує наукова новизна: запропонована концепція удосконалення інституціонально-економічних механізмів регулювання розвитку авіаційного транспорту (параграф 1.3, с. 64-65); розробка інституціонально-економічних механізмів регулювання розвитку авіаційного транспорту на основі інтегративного підходу (параграф 3.2, с. 156); пропозиції щодо формування міжгалузевої стратегічної програми в авіаційному комплексі (параграф 3.3, с. 169).

Воднораз, вважаємо за доцільне підкреслити вагомість удосконалення ряду наукових положень, розкритих у дисертації, зокрема: типології механізмів регулювання національної економіки та її галузей за рахунок виділення таких класифікаційних ознак як тривалість об'єкту впливу, пріоритетність використовуваних інструментів, сфера економічних відносин, етапи життєвого циклу суб'єкта регулювання, характер інститутів регулювання, форма організації, орієнтири розвитку, рівні регулювання, форми регулювання; алгоритму функціонування механізму регулювання розвитку національної економіки на основі виділення трьох етапів: розробка (визначення стратегічних цілей і підцілей, напрямів, заходів впливу, критеріїв), оцінка (моніторинг, оцінювання, визначення ефективності і якості), корегування (уточнення тактичних цілей і підцілей); методичного підходу до діагностики стану інституціонально-економічних механізмів регулювання розвитку авіаційного транспорту, в основу якого покладено якісний інститут єдиної транспортної політики ЄС, а також кількісні оцінки відносних конкурентних переваг галузі порівняно з національною економікою загалом, регіональних ринків послуг авіаційного транспорту, різних за розміром суб'єктів господарювання галузі тощо; механізму реалізації моделі державно-приватного партнерства та інвестування в системі стратегічного регулювання авіаційного транспорту від інституціональної, заснованої на реалізації малобюджетних державних програм та імперативності відносин між державними і приватними структурами до ліцензійно-контрактної моделі, заснованої на рівноправному діалозі між ними, використанні трансферу технологій, ліцензуванні, концесії та приватній фінансовій ініціативі.

Розробленими науковими положеннями, що дістали подальшого розвитку, також є: дефініція «механізму регулювання національної економіки» як сукупності послідовних етапів і процедур впливу суб'єкта на об'єкт певними засобами, орієнтованого на досягнення поставленої мети, визначеної на альтернативній основі, досягнення якої підлягає моніторингу шляхом зіставлення з індикаторами-показниками в процесі організації системи управління та її функціонування; трактування сутності авіаційного транспорту з позицій регулювання його розвитку як підсистеми «авіаційно-транспортної системи»; застосування методів системної динаміки до

вивчення поведінки складних ієрархічних систем, представлених пасажирським і авіаційним транспортом, для з'ясування причинно-наслідкових кількісних, якісних, структурних змін в умовах євроінтеграції, поширення COVID-19 та застосування обмежувальних заходів тощо; програмно-цільовий метод регулювання розвитку авіаційного транспорту шляхом розробки міжгалузевої стратегічної програми, регіональних програм та їх синтезу на основі інтегративного підходу, що забезпечує принципово новий якісний рівень взаємодії елементів галузево-регіональних систем.

Отже, новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, що розкриті у дисертації Гури С.М., є достовірними.

4. Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях

За темою дисертації опубліковано 11 наукових праць, зокрема 6 статей у фахових виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз, з них 5 статей – у фахових виданнях України, 1 стаття – у фаховому науковому виданні іншої держави, що входить до ОЕСР (країна публікації – Латвія), 5 публікацій – у матеріалах міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації.

Зміст автореферату повною мірою розкриває базові положення, висновки і пропозиції, що наведено в дослідженні. Характер видань і зміст опублікованих наукових праць відповідають необхідним вимогам чинного законодавства України, рекомендованим для повноти висвітлення отриманих результатів дисертаційної роботи на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Зазначене вище і детальне вивчення змісту дисертації та наукових праць Гури С.М. дозволяє зробити висновок, що результати дослідження оприлюднені до захисту дисертації.

Апробацію результатів дисертаційної роботи здобувача слід вважати достатньою.

5. Відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертаційна робота Гури С.М. на тему «Інституціонально-економічні механізми регулювання розвитку авіаційного транспорту» за своїм змістом, рівнем наукової новизни, систематизацією матеріалу, висновками та пропозиціями є завершеним та самостійно виконаним науковим дослідженням. Робота характеризується логічною, завершеною структурою та послідовною побудовою, повною мірою висвітлює зміст визначених розділів. Дисертація виконана в межах визначених теми, мети і завдань, а отримані науково обґрунтовані та прикладні результати щодо удосконалення інституціонально-економічних механізмів регулювання розвитку авіаційного транспорту, є певним внеском для розвитку такої галузі науки як національна

економіка. За своєю структурою робота відповідає вимогам, що висуваються до кандидатських дисертацій. Пропозиції, методики і наукові положення детально розроблені та доведені до придатності для упровадження в практику господарювання, що підтверджується відповідними довідками.

Дисертаційна робота написана діловою українською мовою із дотриманням наукового стилю її викладу та використанням у дослідженні спеціальної термінології, способів економіко-статистичного і розрахунково-аналітичного аналізу.

Тема дисертації, визначені дисертантом предмет і об'єкт дослідження, перелік поставлених та вирішених наукових і прикладних завдань, а у їх відповідності винесена на захист наукова новизна, запропоновані на розгляд загальні висновки, обсяг друкованих праць та їх кількість відповідають вимогам МОН України до дисертацій, представлених на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Автореферат підготовлений згідно з поставленими вимогами і повною мірою відображає зміст і структуру дисертації. Порівняння змісту автореферату і основних положень дисертації дозволяє стверджувати про їх абсолютну ідентичність.

6. Структура і зміст дисертаційної роботи

За структурою, змістом і оформленням робота відповідає встановленим вимогам. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (193 найменування), додатків. Зміст дисертації викладено на 202 сторінках друкованого тексту, включаючи 16 таблиць на 9 сторінках, 44 рисунки на 20 сторінках.

7. Цінність результатів дослідження для науки і практики

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що теоретичні положення дисертаційної роботи доведено до рівня конкретних методик і рекомендацій щодо удосконалення інституціонально-економічних механізмів регулювання розвитку авіаційного транспорту. До результатів, які мають найбільше практичне значення, належать такі: пропозиції щодо внесення змін до Закону України «Про транспорт» схвалено Комітетом Верховної Ради України з питань транспорту та інфраструктури (лист № 04-31/14-2021/316731 від 12.10.2021 р.); рекомендації з розробки Міжгалузевої цільової програми «Авіаційна інноваційна стратегія: промисловість, транспорт, інфраструктура» схвалено Міністерством інфраструктури України (довідка №3814/48/14-21 від 07.10.2021 р.); рекомендації щодо міжгалузевого підходу до саморегулювання національної економіки впроваджено в практику Товариства з обмеженою відповідальністю «Меридіан Авіа Агро» (довідка №275/12 від 27.08.2021 р.); рекомендації з активізації дії конкурентних механізмів на авіаційному ринку

України використовуються ДП МА «БОРИСПІЛЬ» (довідка №25-22-402 від 04.10.2021 р.). Одержані автором результати дослідження також використано при обґрунтуванні доцільності реалізації державного інвестиційного проекту «Створення Міжнародного центру підготовки пілотів на базі Національного авіаційного університету» за рахунок державного фінансування (лист №02-Х\13-1 від 06.09.2021 р.), а також у навчальному процесі Національного авіаційного університету під час викладання дисциплін «Маркетинг в авіації», «Авіаційний маркетинг у глобальному ринковому середовищі», «Економіка та менеджмент в діяльності цивільної авіації», «Економіка авіаційного транспорту», «Аналіз господарської діяльності суб'єктів авіабізнесу» тощо (лист №20.02/20-П від 08.09.2021 р.).

8. Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Незважаючи на загальну позитивну оцінку і змістовність викладу результатів наукового пошуку, обґрунтованість та достовірність висновків, в опонованому дисертаційному дослідженні мають місце деякі зауваження і дискусійні питання:

1. У п. 1.3 (с.58-70) автором досліджується зміст транспортної компоненти Угоди про асоціацію з ЄС, на рис. 1.7 (с. 61) наведено формалізацію змісту транспортної компоненти Угоди про асоціацію. Однак, на нашу думку, у дисертаційній роботі доречно було більш широко розкрити перспективи та небезпеки такої Угоди, надати оцінку політики модернізації транспортних систем України.

2. У п. 2.2 (с.93-105), на погляд опонента, не досить чітко та послідовно досліджено та систематизовано фактори, що впливають на економічну динаміку пасажирського авіаційного транспорту.

3. В сучасних умовах економічних реформ, які активно провадяться урядом України, важливе значення має зарубіжний досвід. Дисертант розкриває напрями європейського вектору державно-приватного партнерства в авіакосмічній галузі (п. 3.2, с. 152). Проте, вважаємо, що у п. 3.2 «Механізми державно-приватного партнерства та інвестування в системі стратегічного регулювання розвитку авіаційного транспорту» в контексті розкриття його змісту також слід було дослідити досвід країн-лідерів авіаційної галузі та експортерів авіаційних послуг ЄС та світу.

4. У п. 3.3 (с.153-171) автором наведено інтегративний підхід до регулювання розвитку авіаційно-транспортної системи на основі взаємопроникнення діяльності підприємств авіабудування, пасажирського та вантажного авіаційного транспорту, аеропортів, проте не обґрунтовано ефект від впровадження програмно-цільового методу регулювання розвитку авіаційного транспорту.

Загалом, зазначені дискусійні положення та зауваження принципово не впливають на наукову та практичну цінність одержаних автором результатів дослідження і не знижують в цілому достатньо високої позитивної оцінки опонованої роботи.

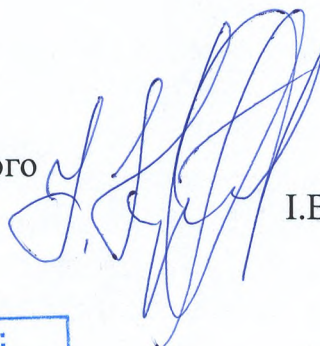
ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Дисертаційна робота **Гури Світлани Миколаївни** на тему «**Інституціонально-економічні механізми регулювання розвитку авіаційного транспорту**» виконана на високому науково-теоретичному та методичному рівні, а отримані в процесі дослідження наукові положення, висновки та пропозиції всебічно обґрунтовані та достовірні, характеризуються новизною та мають практичну цінність.

Дисертація є завершеним та самостійно виконаним науковим дослідженням, що за актуальністю та глибиною вирішення в ній наукових завдань й розроблення рекомендацій приладного характеру, змістом і якістю відповідає вимогам МОН України до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук та пунктам 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами та доповненнями), а її автор **Гура Світлана Миколаївна** заслуговує присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

кандидат економічних наук, професор,
професор кафедри підприємництва,
торгівлі та логістики Луцького національного
технічного університету

І.В. Кривов'язюк

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ:
вчений секретар
ЛУЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
доц. А.Земко

